

ACCIÓ VALENCIANA

Boletí quinzenal — Orgue d'ACCIÓ CULTURAL VALENCIANA — Redacció i Administració: Jorge Juan, 13
Preus de Subscripció: simpatizant, 3 pessetes a l'any; actiu, 1 pesseta al mes; protector, 2 pessetes al mes.

ANY I - N.º 3

VALENCIA 15 MAIG 1930

10 CÈNTIMS

EDITORIAL

Capitalitat

D'algún temps ençà que a València —capital es sent una mena de susceptibilitat malaltiva en quant s'anomena a certa capital d'Andalucía. Aleshores els acomet als nostres conciutadans una pruíxa per mostrar mitjançant un feix d'estadístiques una cosa que no cal demostrar puix que tothom reconeix: que la nostra ciutat té més ceba i taronja, i àdhuc habitants, que no la seua pretesa rival.

Fins ací res hi ha que dir; però açò no es prou per a que aquells que fan turisme hagen de vore en València quelcom per damunt d'altres poblacions, amb menys vitalitat però amb un major conreu espiritual. S'oblida massa sovint que la nostra prosperitat econòmica, molt envejable per altra banda, sols ens interessa a nosaltres que hem de fruir-la. Però el foraster, que si es mou de la seua casa, no es per vore carrers ben asfaltats, i un port aqueferat, es sent més atret per certes polacions, encara que les veja malvivint.

Per això, junt a la prosperitat material, si volem adquirir una personalitat indiscutida i atraient, hem de posar una major cura en realçar les nostres valors pròpies, autòctones. Si no ho fem així, qualsevol població tindrà en el cor de les gents quina aparició ens interessa un major predicament que no la nostra, reduïda tan sols a un amuntegament de cases, on els homens viuen d'espalles al seu geni pròpi, esperant, com un poble típicament colonial, les darreres versions, quant més barroeres millor, de les modes i acudits de la plebs del Centre.

Si València, com tota autèntica capital, no pren sobre els seus muscles la càrrega feixuga, però honrosa, que consisteix en ésser guia i servidora a un temps de l'esperit valencià—que sura huí neguitós per tota la nostra

terra—el seu lamentable hibridisme present, que fa de la vida local un pobre reflex provincià ens ha de posar molt per baix de l'autèntica tensió racial d'una Barcelona i àdhuc d'una Sevilla. I a més, tirant-se terra als ulls, ajudarà a la creixent disgregació de la família valenciana: el Sud vers al Centre, el Nord vers a Catalunya.

Dèu fassa que d'eixes terres castellonenques enrobustides en llur valenciana per la disciplina de l'exemple català, surgisca la creuada de redreçament.

Una actitud digna d'imitació

El 17 del mes d'abril prop-pasat, publicà "A B C" un article de redacció en el que a volta de fer unes consideracions sobre'ls acadèmics regionals, inseria unes de menyspreu per a l'idioma valencià. A conseqüència d'allò a "Las Provincias" varen escomençar a sortir diàriament uns articles signats per Jordi de Fenollar defensant i possant de relleu la lleugeresa amb qu'el dit periòdic s'havia conduït al fer dites afirmacions. Al efecte, va escomençar demostrant palessament, contra lo qu'el esmentat periòdic dia, qu'al Regne de València l'expressió unànim dels pobles qu'el compossen es el valencià. Qu'en aquesta llengua es va impremtar lo primer llibre a Espanya. L'esplendor enorme que la nostra cultura v'assolir en els temps de nostra independència, quan floriren els clàssics de la llengua, Sor Elisabet de Villena, els Ausias March, els Roiç de Corella, els Jaume Roig, els Melcior de Villena, els Bernat Oliver i tants d'altres. Qu'allavors es feu el millor llibre de cavalleria, tan lloat per Cervantes: el Tirant; qu'es traduïen a la nostra llengua les obres de famà mundial: el Decameró, el Kempis, etc.

Entre altres articles publicats, es digne de remarcar un de fa pocs dies

en el que reproduïa el Parenòstre i l'Avemaria de la Doctrina publicada d'ordre del B. Joan de Ribera i recomanava l'articuliste a totes les mares valencianes qu'ensenyaren a llurs fills a reçar en valencià, ja que l'església diu que la doctrina de Crist, per a ser millor entessa, es deu predicar en la llengua vernaclea.

Es digne tota lloa l'actitud de Jordi de Fenollar al defendre tots aquests caires de la nostra personalitat. Es precis que s'en adonem de que poseim una personalitat pròpia, qu'es un deure de tots el parlar i conreuar nostra parla. Es de tot punt necessari que desapareixquen les contradiccions que huí existixen, com la de nostre Himne Regional, quina lletra està escrita en castellà. S'adoneu de l'impressió que farà als estranys el vore açò? L'efecte que faria a Madrid quan, fa pocs dies, en l'acte celebrat en un teatre es va tocar nostre Himne i es va cantar en castellà?

Per tot açò es digne de lloança l'actitud de Jordi de Fenollar, al posar de maifest coses que cap valencià deu desconèixer i que, per desgracia, son ignorades per molts. Des d'ací enviem a Jordi de Fenollar nostres mes sinceres felicitacions i la seguredat de que conta amb el nostre ajut moral.

Preguem als subscriptors de fora que no hagen remés el preu de llur abonament, ho fassen quan ans millor, bé per girança postal, bé per segells de correu.

REVISAT PER LA CENSURA

Es prega als subscriptors que no hagen rebut algún número, ho manifesten a l'Administració, i s'els enviarà, exceptuant el primer qu'ha estat esgotat.

Les Lletres

REVISTA DE LLIBRES

La llengua valenciana (1)

Heu gaudit alguna volta del plaer de trobar bellament exposat allò que vos anava per dins vostre baix una forma inefable? Puix quelcom d'això he trobat jo en aquest llibret de l'intelligent arxiver castellanenc.

Paraules sobries, visió encertadíssima del problema amb que primer topeu el plantejar-nos quina siga la relació de la nostra llengua amb la catalana, i per tant quin el camí a seguir en el seu cultiu. Hem de tornar altres voltes encara sobre aquesta guia que tot jove valencià deuria dur a la butxaca. Tenim prou, puix, en dir, que tota la seua tèsis pot reduir-se *grosso modo* en açò: escriure amb ortografia catalana, la morfologia valenciana.

Els joves que sentim allò que podriem apel·lar el nacionalisme lingüístic, anem a ell d'una manera integral. Volem fer del nostre parlar un vehicle cultural tan ductil i gràvid de continguts com ho siga qualsevol dels que gaudeixen d'una mes llarga tradició sectora. Diferim en açò de la mes vella generació pairalista que sols arriba a vore en la llengua pròpia un mig d'expressió poètica o quan més, un rudimentari instrument d'exposició de l'historicisme local.

Açò els ha dut a una anàrquica individualització d'aquell instrument que es forjaven a una insolidaritat amb els altres conreadors del fet autòcton.

Nosaltres, més ambiciosos hem d'ésser més disciplinats; hem de treballar en la gestació d'un tipus de llengatge que ens serveixca per a donar el màxim abast a la nostra veu.

D'ahí que afirmem l'unitat lingüística amb Mallorca i la Catalunya dels dos vessants pireneics; d'ahí que ens sengam imperialistes amb les terres del Baix Aragó, Ribagorça i l'Alguer, germanes de llengua. I de que mantingam viva la nostra atenció sobre l'Occitània. I com a resultat, que acceptem la tasca depuradora de l'Institut per ésser la vertebració que venim desitjant per a la nostra obra.

Huí sols vullc cridar l'atenció sobre este llibret que no deu faltar sobre la taula de tot valencià conscient. Altre dia, i en altra secció que aquesta Revista de llibres, tractaré d'altres qüestions més concretes, que planteja Revest en la seua obra.

E. G. N.

(1) Lluís Revest i Corzo: *La llengua valenciana, Notes per al seu estudi i conreu.* (Castelló de la Plana), 1930. 2 pessetes.

Vers la creació d'una Acadèmia de la llengua

La lectura de l'article publicat per JORDI DE FENOLLAR a "Las Provincias", el diumenge 11 de Maig, en el que llançava l'idea de la creació d'una Acadèmia de la llengua qu'es parla en lo Regne de Valencia, Catalunya i Mallòrca, ens va inspirar el pensament d'interviuar a les personalitats més destacades en aquesta mena d'estudis. El resultat de les nostres converses l'anirem donant a conèixer als nostres llegidors, escomençant hui per les del P. Lluís Fullana i Jordi de Fenollar. Una volta hajen respost tots al nostre requeriment ACCIO VALENCIANA, les comentarà i donarà llur opinió en punt a la qüestió.

DIU JORDI DE FENOLLAR

—¿...?

—Agraixc vostres paraules de lloa per als meus articles des de "Las

Provincias". Amb ells intente fer ambient que tanta falta ens fa ací en Valencia. Fins ara el regionalisme ha sigut qüestió de minories que, encara que selèctes massa reduïdes.

—¿...?

—La creació de places regionals a l'Acadèmia Espanyola va estar, segurament, una martingala per a produir una equivocació colectiva. Per a que no resultara massa declarada la persecució decretada per una banda contra les llengües hispàniques, per a enlluernar amb la concessió d'uns puestos a l'Acadèmia i encara que dugueren allí a les autoritats de les llengües, aquestes es tingueren que quedar fóra perque no cabien. La solució es confusa, però ens sembla la única factible.

—¿...?

—La llengua es única i per eixir dels dialèctes mes tancats, crec que devem seguir un programa de concessions mutues mínimes.

—¿...?

—Ja vaig proposar en un article, la creació d'una Acadèmia de la Llen-

gua Catalana a Barcelona, en la que tindrien cabuda les altres variants regionals i el número d'acadèmics seria proporcionat al número d'habitants que parlen la llengua.

—¿...?

—Aquesta Acadèmia deuria tendir a la depuració i unificació de la llengua, netejant la parla popular de castellanismes, encara que no deuria tindre massa acentuades les tendències classicistes de molts escriptors que volen—el impossible—tornar al conreu la parla del segle XV.

DIU EL P. LLUIS FULLANA

—¿...?

—Sí, coneguda la meua afició per la Filologia, em cridaren des de Barcelona per a que representara el nostre Regne a l'Acadèmia de la Llengua Catalana, hui mòrta, l'any 1911 quan a la seua fundació. Era jo l'únic representant de terres valencianes i ab grans esforços vaig assolir qu'en les Normes Ortogràfiques de l'any 1912 es reconegueren algunes de les nostres peculiaritats lingüístiques, però com sempre a títol d'appendix i de variacions dialectals.

—¿...?

—Lo de l'Acadèmia de la Llengua Catalana mai ho vaig prendre ab massa optimisme. Si acceptí aquell racó qu'ens regalaren va ésser perque era l'única oportunitat de llabrar i més que tot per raó de l'obediència que m'imposa el meu caràcter de religiós. Si ara jo seguisc es perque encara continuen aquelles ordrens superiors.

—¿...?

—Trobe greus dificultats per a una col·laboració ab els gramàtics catalans. Son massa assimilistes. Si es creara una nova Acadèmia, com propòssa Jordi de Fenollar, seria catalana en el sentit extricte de la paraula. Si n'hi havien trenta places, vint serien catalanes, cinc valencianes i cinc mallorquines. Nosaltres seriem considerats com a provincians.

—¿...?

—No, no crec en l'unitat absoluta de la Llengua. Si va existir, fon del segle IX al XII, quan aquell "romantium", però després varem seguir diferents camins. Jo crec que l'ortografia deu d'ésser fidel reflecte de la pronunciació i la nostra parla, tant fonèticament com morfològicament diferix prou de la catalana.

—¿...?

—Opine que la solució seria crear una Acadèmia de Llengua Valenciana, Acadèmia qu'estaria íntimament relacionada ab les segurament existents

i l e s A r t s

en Catalunya i Mallòrca. Però, torne a insistir: ¿Federació? Sí. ¿assimilisme? No. Unió, però no confusió.

—¿...?

—La tasca d'este Centre no seria intentar fer tornar al conreu la parla del segle XV. No crec en el encert ni l'eficàcia del classicisme arcaïtzant. Preferixc que es seguixca l'evolució natural del llenguatge popular, però sempre procurant no caure en la corrupció ni en la mixtificació.

M. S. G. i F. C.

De vulgarització històrica

Els Sítis de València en temps de Pere el Cerimoniós

Es el nostre propòsit el exposar en aquesta serie d'articles que huí escomencem fets gloriassos del nostre poble quan aquest era lliure e independent.

Conegudes son les causes de les guerres entre Castella i Aragó en temps de Pere II.

Aquestes guèrres foren dos i la primera va escomençar així:

Pere I de Castella envai Aragó per el Nord i Sur del Moncayo, apoderant-se de Bòrja, Magallón i Calatayud; i quan el Rei d'Aragó acudí a deturar-lo, es retirà. però va fer qu'altre eixercit envaïra València, i com aquest no trobà enemics l'asetjà, mes es va retirar tot seguit.

Novament al any següent, 1364, tractà Pere I de conquerir València, i el Concell, tement un nou setje, trameté a frare Gregori, bisbe de Marroc, per a que'en nom de la Ciutat demanara auxili al Cerimoniós. Dissortidament es confirmaren els presentiments del Concell valencià i la nostra Ciutat fon asetjada per l'eixercit castellà; de gran dessolació fon aquest segon siti; l'horta fon tallada, el Reial mig derrocat i els habitants de la Ciutat, reduïts a la mes extrema necessitat, aplegaren a menjar pa de centé barrejat amb algeps i altres coses. Altra volta lliuraren un missatger: Benet de Vaylls, frare de l'ordre del Carme, el qual, amb gran perill, assolí creuar les rengleres enemigues arribant a Sessa, a on aleshores se trababa Pere el Cerimoniós.

Als pocs dies d'haver-li enviat aquest segon missatger, lo Rei es va posar en camí, venint en auxili dels valencians. El Castellà, al tindre noves de la proximitat de l'eixercit del

d'Aragó, v'alçar el siti, retirant-se a Molvedre.

Els valencians, com era d'esperar, varen rebre al Rei amb gran goig i alegria. El mateix Pere ens heu conta en sa Crònica: "*Entram en la ciutat de València, e tots aquells qui eren en la dita Ciutat rebèrennos ab gran alegria e gran goig, de la misericordia que Dèu nos havia feta a Nos e a ells; e mostravennos dels pans del arroj e dels altres mestalls de que vivien. car non havien de forment. E ab aquesta honor. goig e alegria passant per la dita Ciutat, totes les gents, de goig que havien, corrennos besar les mans, els peus, hoc les falades de les armadures de nostra persona e de nostre cavall*".

No va oblidar la Ciutat als dos missatgers que la salvaren en tan crítics instants i, al efecte, a En Benet de Vaylls li donaren cent sous casun any de sa vida i al bisbe de Marroc, cincents cinquanta sous.

Es diu que vuit dies després es celebrà en el Reial un sumptuós apat, en el qu'es va servir el pa de centé i algeps qu'al Reial de Sessa portara el missatger valencià, i el qual es trossejà i d'ell menjaren tots els convidats.

Aleshores manà Pere II, com a premi pel valor i feultat demostrat pels valencians, que des d'aquell mateix instant, tots els privilegis i ordres qu'eixiren de sa Reial Cambra, portaren coronada la "I" del nom de València.

F. Carreres i de Calatayud.

Informació valenciana

El Altar del Mercat

Hem vist el periòdic orgue d'esta valencianíssima associació. El de enguany representa dos progressos remarcables respecte als anteriors: la depuració ortogràfica i el augment considerable de la collaboració valenciana—sols n'hi ha un article castellà—ens plau l'orientació del periòdic i felicitem als redactors.

La Patrona de València

No podem tanmateix d'esta altra publicació. La hem llegit perque en la nostra casa es veu tot lo qu'es diu vernacle encara qu'es nomene "valensià". Pertny a la mateixa categoria lliteraria que *El Fallero*, *La Chala*, etc. No comprenim els obstacles tan insuperables que troba certa

mena d'escriptors (passez le mot) per a escriure en "valencià" i no en "valensià".

Flors de Maig

Un poc superior es en qualitats lliteraries i gramaticals aquest altre follet. Si no s'ha conseguit la realització ortogràfica—segurament per falta de formació personal—per lo menys es tendeix cap a d'ella. Una nota desacorde la dona una pintoresca poesia de Bayarri. Creïem que ja s'havia corregit però tornem a vore primors ortogràfics com: "qor, Max. qonsensia, gox, qe, etc." Sembla mentida que no s'adone que si no anem vers l'unificació ortogràfica no anirem a cap de banda.

Nostra Novel·la

Els nostres benvolguts companys i correligionaris del grup de *Taula* han llençat esta nova publicació destinada al gran públic. No bé—desgraciadament no pot vindre—escrupulosa correcció llenguística però d'ella a *La Patrona de València*—per eixemple—dista un abisme. Els dos primers números—magnífics—son esgotats i del número I s'ha fet segon tirada que també s'ha esgotat. Celebrarem que cualle definitivament esta tendència diverses voltes manifestada.

L'incendi de l'Arxiu del Regne

(Conclusió)

Lo que s'ha perdut.—Ja que hem historiat—ben sintèticament—tot el procés de formació de l'Arxiu, fem una especie de revisió mental dels seus fons. I conste que açó ja no es tan fàcil, puix al no estar imprèntats i esbargits—que no seria molt demanar—tots i cadascú dels catalegs parcials, sino manuscrits, li es ara d'alguna dificultat al croniste reconstruir la línia general dels documents desapareguts. Comprenien estos nou seccions: 1) «Reial i Reial Audiència» o Concell del Rei. 2) «Governació» o Tribunal de Governació, amb la seua esfera propia, abarcant desde 1380 fins a la supresió dels Furs. 3) «Baïlia», que conservaba la documentació del reial patrimoni. 4) «Mestre Racional». 5) «Generalitat». 6) «Justícia», o Arxiu de la magistratura que en nom

del Rei entenia en primera instància en els assumptes civils i criminals. 7) «Justícia de 300 sous», o Subjustícia, separació que's va fer en 1624 per als pleits civils que no foren majors de 50 sous, quantitat que després se pujà a 300, d'aon li ve el nom. No alcança tampoc més que fins al segle XVIII. 8) «Convents», aon se contenen documents de quasi tots els de València, relatius a la seua construcció, administració i associacions pietoses. 9) Protocols i Notals, que no constitueix una unitat homogènea. Van desde el segle XIII a 1852. Els notals, de 1319 a 1597: entre els dos, la col·lecció alcança uns 3.000 volums.

Lo que s'ha salvat.—Es ben conegut el cas del viatger, que per fer tard al tren o al vapor assolix salvar-se d'una gran catàstrofe. Per sort, es un nombre exorbitant el de documents salvats providencialment del foc destructor.

En altres circumstàncies, el fet haguera fet pujar al màxim nostra indignació, i fins s'haguerem permès l'atreuiment d'acusar de poc entusiasme a qui menys culpa tindria. Però davant d'aquestes tristíssimes circumstàncies ens hem de felicitar de que el lloc fora tan sumament reduït que no cabera materialment ni un quadern més. Sincerament hem de reconèixer que per aquesta raó, per altres, i sobre totes per la ninguna ansia que en València s'ha sentit de «demandar: per no demandar—¿per orgull mal entés, per ignorància?— es per lo que no planyim hui una major pèrdua.

Millers de documents—molt nostres: ben llegitims dels nostres avantpassats—dormen en arxius estranys, on no aprofiten per a res, i on sols de tard en tard son estudiats pels erudits valencians que acudixen a ells com en peregrinació.

Encara que Alfons III maná—també en 1419—que's conservara en lo dit Arxiu del Reial els registres i «trasmptes» de actes, provisions i cartes així de gracia com de justícia tocants al dit nostre regne que es trobaren a Barcelona o altra banda, aquesta disposició no se dugué a efecte. Els diputats valencians a les Corts de Montçó (1542) demanen i s'els concedeix la possessió dels documents de Barcelona i Çaragoça. En temps de Felip I (II de Castella) l'arxiver del Reial de València.—En Francesc Juan Maiquez de Ares—aná a Çaragoça d'aon consta se'n dugué molts documents, però encara que després també aná a Barcelona, no se tenen notícies de lo que poguera

conseguir allí, encara que pogam supondre el poc èxit de la seua gestió, ja que en 1726 escrigué el Comisari reial En Santiago Agustín Riol un «Informe sobre el paradero de los papeles universales de la Monarquía española» i parlava de quatre armaris que existien en l'Arxiu de Barcelona sobre assumptes del regne de València.

En 1782, En Josep Marian Ortiz publica altre «Informe histórico cronológico palatino legal» senyalant alguns eixemplars del segle XVIII, «que según disposición del Fuero debieron pasarse al archivo del Real» i que estaven en el de Simanques a principis del XIX, fins al 15 de juny de 1850 en que d'ordre del Govern foren remiats al de Barcelona. Formen aquest grup 138 volums i 426 quaderns. En Barcelona, puix, es trova una respectable quantitat de documentació valenciana. Sobre tot, recordem l'insigne «Llibre del repartiment» que per aquesta volta s'ha lliurat de una segura i irreparable desaparició. No volem imaginar la pèrdua irreparable que açò haguera representat, precisament ara que ha d'ésser minuciosament reproduït, però tampoc debem callar la vergonya que representa per a València el fet de que el document d'on arranca el període més interessant de la seua vida, estiga tan fora de són lloc apropiat. No podem seguir defallant, per no fer interminable l'article. Precís és enumerar per lo menys lo que deuria haver estat íntegrament en l'Arxiu desaparegut.

Llògicament, deuria formar part d'ell lo que's va coneixent dels Arxius Municipals rurals d'interés històric, per a conservar-se en depòsit, però propietat de la nació. Ademés, l'Arxiu de l'Inquisició de València que poseix quasi íntegrament l'Històric Nacional. Els de protocols de Notaris, on l'accés es regula un poc arbitrariament, i molts més, tant de protocols com de altre caràcter, de propietat particular i de organismes socials, que de cap mena tenen dret—al menys moral—d'usdefruïtar bens d'utilitat pública, i que ademés—i això és lo trist—quasi sempre els serveix d'estorb. Encara's pot afegir els 20.000 volums de gran interés per a nostra història, esmentats per En Josep Gómez Centurió en un erudit article, i els nombrosos pleits de caràcter civils fins a 1840, que ocuparen grans salons en la planta baixa i principal de la Companyia, que no pertanyia a l'Arxiu i que després de la visita d'inspecció de 1921 s'ordená afegir a ell.

En realitat, l'Arxiu, no era més que un amontonament de paperots. Segons escrivia el seu cap, En Miquel Velasco i Santos en 1883, els pergamins i documents solts de cada procedència estaven lamentablement barallats. Més tard, en els succesius canvis, s'arreglegaven en «informes líos», per a embutir-los en els estafes, per lo reduït del lloc. Així es comprén el treball immens i infructuós de succesives generacions d'Arxivers per a posar algo d'ordre en l'Arxiu, com és pot donar idea, no sols del *mare-magnum* de desorganització i embroll en que s'haguera pogut convertir l'Arxiu, d'haver-se assolit les lligítimes aneions, sinó de la urgent i inaplaçable organització de lo que deia lo Sr. Centurió, *un edifici de caràcter monumental on se conserven, amb la deguda amplitud i decor, les proves de la vida i la glòria de la regió*, de quines condicions i característiques pot donar-se idea, qui essent verdaderament admirador del sentit comú i de la raó, vullga meditar sobre els fets i les dades darrerament exposats.

* * *

Es paradògic que finisca nostre treball on deguera començar. Tal volta convinga més aixís, per a evitar la eterna lletania de lamentacions que a cap lloc conduïxen. Per a la realització definitiva del demà; per a trobar la necessaria fortalesa en l'educació de nostre esperit, fa falta cimentar-lo hui en raons; recies i esmolades, com sageses, inquebrantables.

L'Arxiu del Regne, per a bé de nostra Pàtria, es conserva encara intacte. Tal volta no pugam dir sempre lo mateix; i mentres els que poden no disposen la instal·lació en lloc apropiat a la seua importància i al nostre decor, seguirem penant per si aquest article—un poc ingènua i manida la forma, vella ja des de Marià de Cavia—pot tindre algún dia, inesperadament, un lamentable fons d'actualitat.

ANTONI IGUAL UBEDA.

ACCIÓ CULTURAL
VALENCIANA

//

En .....
que viu en lo carrer de .....
..... número .....
de ..... se subscriu a
ACCIÓ VALENCIANA per .....
pessetes al .....

Signatura,